

Шевченко Наталія Володимирівна, 1953 р.н. Декан історичного факультету МДПУ, заступник голови фонду "Жіноча перспектива", секретар Всеукраїнського товариства з вивчення XVIII ст., яке є членом Міжнародного товариства. Оpubліковано більше 60 наукових робіт. Фахівець з історії України середньовічного періоду. Коло наукових інтересів: політична історія та політична культура українців XIV-XVIII століть; жіночі студії. З 1 вересня по 31 грудня 1999 року стажувалася в Українському науково-дослідному інституті Гарвардського університету, США. Вивчала досвід організації жіночої освіти в США.

Місцеве самоврядування в Україні: історія і сучасність (концептуальні підходи вітчизняних політологів)

У статті розглянуто проблему місцевого самоврядування в Україні. Визначено основні підходи вітчизняних політологів до даного питання. Проаналізовано дослідження цієї теми у роботах Горбатенка В.П.

Останнім часом у зв'язку з утвердженням незалежної України і проведенням широкого спектру реформ економічного і політичного характеру доволі актуальною стала проблема науково-політичного осмислення невитребуваного потенціалу українського державотворення, включаючи і багатий історичний досвід місцевого самоврядування. Про це свідчить заснування "Фонду сприяння становлення і розвитку місцевого і регіонального самоврядування", "Асоціації міст України", "Українських асоціацій місцевих і регіональних влад", "Асоціації демократичного розвитку і самоврядування України", що за підтримкою конгресу місцевих і регіональних влад Європи у 1995 році провели міжнародну науково-практичну конференцію "Європейський досвід місцевого самоврядування".

Розглядаючи проблему розвитку місцевого самоврядування крізь призму загальноцивілізаційних підходів, автори звертаються і до національної історичної традиції, починаючи з часів Київської Русі і перебування українських земель у складі Великого князівства Литовського. Досвід самоврядування міст XIV-XVIII ст. визначається як такий, що заклав юридичну основу вітчизняного місцевого самоврядування в системі державної влади і отримав своє продовження у час реформ 60-70 рр. XX ст., зокрема у міській [1].

Започатковано видання щорічника "Місцеве та регіональне самоврядування України", на сторінках якого зустрічаємо і публікації з історії українського самоврядування, включаючи й історію міст з магдебурзьким правом. При цьому усвідомлюється

необхідність у теоретичному історико-політологічному осмисленні традицій самоврядування з огляду на потребу вироблення оптимальної моделі для сучасного суспільно-політичного розвитку України, яка враховувала б вітчизняний історичний досвід і ментально-психологічні орієнтації її народу [2].

Зазначимо, що і представники сучасної вітчизняної академічної медієвістики не залишилися осторонь проблеми менталітету українців як історичної категорії. Звернувшись до переломних епох у їх житті – кінця XVI – XVIII ст., вони з'ясували комплекс новаційних стереотипів, які закріпилися на ментальному рівні і домінують у національній вдачі сучасних українців [3]. Вітчизняні дослідники одностайні у визнанні наявності в українському менталітеті стійких самоврядних архетипів, що складають його генетичний код. До його складу входять такі риси, як:

- 1) психологія працьовитого господаря з його здатністю навіть за несприятливих умов знаходити різноманітні індивідуальні та громадські форми раціонального господарювання;
- 2) стихія вільної самодіяльної особистості, природного демократизму, що спонукає до самореалізації на локальному рівні;
- 3) психологічне несприйняття народом деспотичного характеру центральної влади і прагнення до громадсько-політичної творчості "знизу";
- 4) перевага практично-соціальних інститутів над політичними і схильність до творення соціального порядку на рівні компактних спільностей [4].

При цьому автори цілком слушно наголошують, що така відносно стійка структура як ментальність не може вважатися сталою. Її модифікація простежується як по вертикалі (в історичному часі),

так і по горизонталі (ментальні відмінності регіонального характеру, що властиві державам із великою територією і різними умовами соціально-економічного і політичного розвитку окремих її частин) [5].

Науково-політологічне осмислення проблеми здійснено у дисертаційному дослідженні В.П. Горбатенка [6]. Автором всебічно проаналізовано як сам термін "місцеве самоврядування" в його сучасному інституційному розумінні, так і історіографічний доробок доживотної вітчизняної науки в аспекті ментально-психологічних характеристик українства з його самоврядними потенціями, включаючи і самі традиційні форми місцевого самоуправління. Згаданий автор визнає наявність вітчизняної школи дослідників інститутів самоврядування в особі М. Драгоманова, М. Туган-Барановського, М. Грушевського, представники якої розробили проект їх відродження, який хоча й залишився невжитим, однак не втратив своєї

актуальності й понині [7].

Так, В.П. Горбатенко не тільки розкрив сутність теорії політичної модернізації в сучасній Україні як модернізації навздогін, а й визначив шлях подолання цього явища - оптимізація вітчизняної моделі місцевого самоврядування. Головний напрям автор бачить у залученні на місцевому рівні історико-генетичного ментального потенціалу українців та збалансуванні на загальнодержавному рівні з центральним управлінням; підборі місцевих кадрів і налагодженні системи постійного зворотного зв'язку між представниками владних структур і населенням, особливо при ухваленні політичних рішень. Останнє має сприяти вирішенню проблеми державно-адміністративного поділу України з урахуванням економічної ефективності і природного групування населення. Автором представлені і практичні рекомендації, спрямовані на удосконалення чинного законодавства з місцевого самоврядування.

Література

1. Федів І. Місцеве самоврядування, територіальне і регіональне управління в історії України // Місцеве і регіональне самоврядування в Україні. – К. – 1995. – Вип. 1-2. – С. 46-51; Делімарський Р. Магдебурзьке право у Києві. – К., 1996.; Його ж. Боротьба Київського магістрату з гетьманським урядом за свою автономію у 30-60 р. XVIII ст. // Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку. III Всеукраїнські читання. – К., 1993. – С. 201-205; Його ж. До питання про "обмеженість" магдебурзького права середньовічного Києва // Український історичний журнал. – 1997. – № 4; Горбачов В.П. Міське самоврядування в Україні (за реформою 1870 р.): Автореф. дис. ... к.ю.н. – Х., 1995.
2. Місцеве та регіональне самоврядування в Україні. – Вип. 1-2. – К., 1995. – С. 46-51.
3. Сас П.М. Політична культура українського суспільства кінця XVI – середини XVII ст. – К., 1998; Національно-визвольна війна українського народу середини XVII ст.: політика, ідеологія, військово мистецтво. – К., 1998; Матяк В. Вплив Визвольної війни на суспільну свідомість українського етносу (у пошуках нових підходів до висвітлення історичних реалій) // Там само. – С. 207-227; Сисін Ф. Хмельниччина та її роль в утвердженні модерної української нації // Український історичний журнал. – 1995. – № 4. – С. 67-77; Смолій В.А., Степанков В.С. Українська державна ідея XVII-XVIII ст. Проблеми формування, еволюції, реалізації. – К., 1997; Черних І.Д. Менталітет як категорія наукового пізнання духовного світу людини і нації (огляд вітчизняних досліджень) // Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку. Матеріали всеукраїнських історичних читань. – Київ; Черкаси, 1997. – Т. 1. – С. 195-208; Шевченко Н.В. Український менталітет у світлі новітніх студій // Наш родовід. Матеріали Міжнародної наукової конференції "Історична пам'ять народу Великого князівства Литовського і Білорусі XIII-XX ст.". – Гродно, 1996. – С. 114.
4. Кизима В. Своя доля і свій шлях широкий // Віче. – 1993. – № 1. – С. 7-22; Його ж. Незалежність від чи незалежність для? Маргінальна сутність ментальності України // Віче. – 1993. – № 9. – С. 141-152; Храмова В. До проблеми української ментальності // Українська душа. – К, 1992. – С. 10; Киричук О. Ментальність: сутність, функції, генеза // Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості. – Київ; Луцьк, 1994. – Ч. I. – С. 7-20.
5. Рудакевич Ю. Ментальність і політична культура української нації // Розбудова держави. – 1995. – № 1. – С. 24-